

Húsz év óta

a legkülönbözőbb foglalkozást űző dolgozók — a fővárosban ugyanúgy, mint az ország legtávolabbi sarkában — rendszeresen kézhez kapják pártunk Központi Bizottsága elméleti és politikai szócsövének, úi folyamban megjelent Lupta de clasă-nak a számaait. Ez a folyóirat, amely a párt megalakulását előkészítő 1920-as forradalmi forrongás idején született, nemcsak címlapján hirdette, de maga is átélte az osztályharcot a terror és illegalitás véres valóságában. Porából megelevenedő főnixként mindig újjáéledt, akárhányszor eltaposta a poigári-földesúri rendőrgépezet. 1926, 1934, 1938 — az újramegjelenés évei mintegy jelezték, hogy a harci hagyományok folytatásában nincsen végpont. 1948 döntő fordulatot jelentett ebben az áldozatos újjászületés-láncolatban. A népi forradalom győzelmének körülményei között a Lupta de clasă a hatalomra került munkásosztály pártjának elméleti tükré és tájékoztatója lett. S húsz éve híven betölti e felelősségteljes hivatását.

E két évtized alatt hányszor és hány helyen találkoztunk már vele. Megfigyeltem az akadémikus íróasztalán a tekintélyes szaktudományi folyóiratok mellett, voltam kis hegyi településen, s láttam, hogy a háromtagú alapszervezet titkára a párttagfelvétélről szóló cikket tanulmányozza benne, a könyvtárak olvasótermeiben a geológus- és történész-hallgatók, kémikusok és jövőendő jogászok készítettek jegyzeteket könyvészeti anyagként megjelölt tanulmányaiból. Az alapfogalmakat tisztázó politikai körök, a marxizmus—leninizmus esti egyetemeinek hallgatói egyaránt ebből a bővívízű forrásból alapvető ismereteket merítettek a párt- és az államépítésre vonatkozóan, a széles olvasóközönség ebből tanulmányozhatta leginkább államunk bel- és külpolitikáját, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalmat foglalkoztató kérdéseket, a népek demokráciáért, nemzeti függetlenségért és társadalmi haladásért vívott harcának főbb problémáit. Az irodalom és művészet művelői ugyanúgy megtalálták benne a párt hozzájuk intézett szavát. Mint a gazdasági élet különböző szektoraiban dolgozók, a marxista ideológia propaganda-distáimak ugyanúgy nélkülözhetetlen forrásmunkája volt, mint a természettudományi kutatás bármelyik ágában tevékenykedő szakembereknek. Nemcsak a párthoz tagsági könyvük révén szervezetileg is kötött dolgozókat nevelte, formálta, hanem a széles tömegeket is, akik közül sokan talán éppen a lap tudatformáló ereje révén találják meg helyüket a pártban.

Ha kell, könyörtelenül lesújt az ellenséges eszmékre — betöltve a kollektív bíráló szerepét —, vállalja a gazdasági élet szocialista megszervezésében a kollektív szervező funkciót, soha nem szűnik meg kollektív agitátor,

propagandista és nevelő lenni. Húsz év a harc mezején, mégpedig olyan frontszakaszon, ahol a toll a fegyver s a stratégiai cél az emberek tudatának meghódítása a marxizmus—leninizmus számára — így jellemezhetjük az új formában megjelent Lupta de clasă két évtizedét.

A pártunk IX. kongresszusán kidolgozott program megköveteli a szocialista építés hazai kiteljesítésében az ideológiai tevékenység kiszélesítését, jelentőségének növelését, a marxi—lenini tanítás alkotó továbbfejlesztését. Ennek a feladatnak a tekintélyes részét pártunk központi elméleti és politikai folyóirata vállalja magára, amely a tematika kibővítésével, a termékeny véleménycsere biztosításával, az elméleti és gyakorlati kérdések hozzáértő elemzésével tájékoztató szerepet tölt be országunk ideológiai életében.

Balázs Sándor

Nagybányától — az új hangokig

Voltaképpen tartoztam a látogatással.

Adósa voltam a vásárhelyi Pittner Olivérnek egy félbemaradt beszélgetéssel, s ezen felül is egy műteremlátogatással, amely régi és jogos várakozásunkat hivatott igazolni.

1965 tavaszán találkoztunk először. Egy cikkemhez gyűjtöttem anyagot, azért is jöttem el Marosvásárhelyre. A két háború közti nagybányai festészet egyik viharos korszakának története érdekelt, s tudtam, hogy Pittner Olivér egyike azoknak a kortársaknak, akik legtöbbit és legszemélyesebb tapasztalataikból tudnak erről mesélni. Meginvitált a műtermébe. Csupa új vásznat mutatott, olyanokat, melyeken valóban alig száradt meg a festék. S mert tetszetek a képei, írtam róluk. Írtam a festő magáralálásáról, egy különös művészpályáról, amely ígéretes íveléssel az erdélyi avantgard—művészet élvonalában indult, hogy azután szinte érthetetlen kieséssel két évtized múltán találja meg ismét a helyét.

Pittner ma is szívesen beszél a régi Nagybányáról. Úgy tűnik, kifogyhatatlan a harmincas évek festőtelepi életének sztorijáiból. Pályakezdsének, fiatalságának legjobb évei egybefonódnak a „havasalji Barbizon“ háború előtti évtizedének történetével. Egy korszakkal, melynek történeti feldolgozásával még mindig adóсок vagyunk.

Beszélgetésünk így lett folytatása a három évvel ezelőttinek.

— Nem vagyok tősgyökeres nagybányai, de éltem azt a korszakot, minden rezdülésének részese voltam. Színes, eleven emlékképeim maradtak, és nem hinném, hogy tévednék az értékelésben. 1930-ban kerültünk Bányára — meséli belemelegedve a beszélgetésbe —, nem sokkal azután, hogy apám keserűen és csalódottan hazahozott bennünket balsikerű argentinai szerencse-kísértésünkből. A Nagybányai Festők Társasága és a szabadiskola már a végét járta. Thorma visszavonulása után Krizsán és Mikola vezette az iskolát. — nem rajtuk múltott, de a hanyatlás mindenképpen érezhető volt. És paradox módon éppen ez a korszak az, amikor Nagybánya közvetítő állomása, felerősítője lesz a Nyugatról beáramló avantgardista képzőművészeti irányzatoknak. Baloldali

festők erős, összeforrott csoportja alakul ki. E csoportnak semmi köze a tradicionális nagybányai festészethez, ám annál több a baloldali, a „szimpatizáns“, sőt nyíltan kommunista mozgalmakhoz.

Sokak számára emlékezetes marad egy epizód. 1930-ban valósággal be-robbant a művésztelep életébe egy fiatal, rendkívül tehetségesnek induló mű-vész. Kunovits András volt a tragikus sorsú, később öngyilkosságba menekülő Vaszary-tanítvány. „Megvadította“ a fiatalokat. Kunovits Bandi, a régi Korunk-olvasó, a meggyőződéses kommunista hintette el bennünk a tagadás magvait...

— Nem kellene-e mégis korábbra tenni az avantgardizmus háború utáni térhódításának dátumát? — vetem közbe, megszakítva az emlékezés fonalát.

— Feltétlenül. A talaj előkészítésében komoly munkát végzett Ziffer Sándor, a nagybányaivá honosult Jándi Dávid és párizsi korszaka után Klein József. Sokat köszönhetünk a Bányán gyakori vendégként megforduló kubista Kmetty Jánosnak, az analitikus formabontás és expresszionizmus mestereként ismert Perlrott Csabának és a velük együtt közös nagybányai kiállításra is vál-lalkozó Mattis Teutschnak. Mund Hugó és Dömötör Gizella ugyancsak a kubiz-mus hazai térhódítását segítették elő a húszas évek elején.

Az említett epizód annyiban kapcsolódik e folyamathoz, hogy a szakítás a régivel ekkor izmosodik mozgalommá. A történet folytatása közismert: 1931-ben a „rendbontókat“ kizárják a festőiskolából.

Körünkhöz tartozott már ekkor az illegális mozgalomban is szerepet ját-szó művészek közül az ukrajnai munkatáborban elpusztult Katz Márton, to-vábbá Vida Géza, Agrikola Lídia, Csizér Lilla és Kahán Sára. Ez a csoport, köztük magam is, előbb Klein József, majd Ziffer szárnyai alatt dolgozott. S ha később szét is szóródtak, az új iránti fogékonyság dinamizmusával a cso-port feltétlenül új szintet hozott a nagybányai iskola utolsó periódusának törté-netébe... A hitelesség kedvéért csupán még annyit tennék hozzá: lázadásunk tudatossága ellenére, egy sarkigazságra csak később jöttünk rá. Nevezetesen arra, amit Hidas Antal olyan remek írói képletben határozott meg: Nem minden modern művész baloldali a két háború között, de a baloldaliak mind mo-dernek voltak...

Emlékei közt kutatva, kevés szó esik a saját képeiről. Pedig hát Pittner maga is részese volt az új keresésének. A harmincas években meggyőződéses híve lesz a kubista formabontásnak. Képeiből kevés maradt meg, de elegendő arra, hogy nyomon kövessük a fejlődés ívét. Kubista portrék (köztük egy próbá-ban is ismert önarckép), tájak, ötletes montázsok. Kiolvasható belőlük, hogy al-kotójuk a kubizmust nem az absztrakció felé, hanem a valóság talajáról fej-leszti tovább. Vászni szociális tartalommal telítődnek, a nyomorúságos bá-nyászsors, a fernezelyi kohók munkásainak életét tükrözik.

Nem lepődik meg a kérdésen: — Nyolc-tíz éve kezdődött új korszakának, magáratálalásának van-e köze a harmincas évek formabontó kísérleteihez?

— Ha így volna, azt jelentené, hogy nem változtam. A múlt elkísérő em-lék maradt, de azóta új hangokat hallok. Talán segesvári képeimmel kezdő-dött... Kerülöm az úgynevezett „nagy témákat“. Az intímebb részmotívumok fognak meg, amelyeknél a természeti kép csak alapja az indításnak. Sokan szürrealista beütéseket fedeznek fel képeimen. Nem tagadom, hogy ennek is része van a megújulásban, de ez nem az öncélú stíluskeresés útja, mint ahogy sokat emlegetett dekoratizmusom sem önmagáért való...

S hogy valóban így van: képei dokumentálják a legjobban. A régebbiek

közül néhány Van Gogh-os színekkel megfestett csendélet, álomszerű fákkal és házakkal benépesített táj, újabban pedig gyökerek és törzsek együtteséből épített, a valószerűt a fantasztikummal társító festménye. A szürrealizmust nem klasszikus formájában asszimilálja, csupán eszközként, elvonatkoztatva fejezi ki vele a dolgok belső intimitását és hangulatát.

Murádin Jenő

Halódó ösvény peremére

Útravaló falumbelieknek

Hozzátok szegődöm örömmel, ünnepeljünk! De csak küldöttem e köszöntő, magam maradok néhányfélórás önkéntes száműzetésre. A hídkarfákra kössetek szalagot, mint lakodalomkor szokás, s vidámságotok magasodjon díszkapuvá a faluvégen: üdvözet neked, aszfaltos útba öltözött civilizáció!

... Ha így lát valaki, tán fáradt vándornak képzel. Pedig csak leszegem a fejemet, hogy az öreg ösvényt figyeljem. Ki tudja, látom-e még? Ami por rakódik cipőmre, nem bírja sokáig, kétfelőlről porcsfű, gaz hajlik össze szolgálattelvőn. A hajdan sima földpántlika eltűnőben, az ösvényen fű sarjad.

Méricskélem, mi kezdte ki az ösvényt, mivel kezdődött lassú halála. Gyilkosságok jutnak eszembe, s azt mondom: az ok a félelem. Különböztetném annyival is, hogy ... jött az autó. Kolozsvártól hazáig tizennyolc kilométer Szászfenesen s Magyarlónán keresztül. De Lónát kihagyva, át a Bükkön, jóval rövidebb. Emberemlékezet óta ezt az utat járták földieim, s a szekerek is a dombos erdőn vágta át, hacsak nem volt túl nagy a teher. A Csárda körül jut eszembe, keresem is a szekéret nyomait, hiába. Hogy is lehessen szekérnyom, ha egyszer nincsenek szekerek. Hallom, Gyuri (a Szamaras) az egyetlen, aki Jézus keresztjét hátukon cipelő „csikóival“ még bezötyög Kolozsvárra. (A szamarat állítólag nem adózzák, s közülük három megteszi azt, amit két kisebb ló.) Pedig nem is olyan rég, hogy sorjázta itt a szekerek. Persze, az autó...

A Csárda helyét anyám mutatta. Ma sem tudom, volt, nem volt? Történeteit nagyanyám mesélte. Ki tudja, hátha csak kitalálta, hogy lekössön, hogy ne jusson eszembe, milyen hosszú az út, s milyen nehéz az átalvető. Békével nyugodjon. Még azt is mondta, hogy a csárdában (nóta van róla, amiből csak annyit örök, hogy „A fenesi csárdában ecet ég a lámpában“) maga Rózsa Sándor is mulatott. Könnyen meglehet. Mondta nagyanyám, hogy jött a hintó: talán a szentlászlói Halleré, vagy tőlünk, Magyarfenesről valamelyik Jósikáé. A Csárda előtt megállította volna a fényes hintót Rózsa Sándor. Úgy emlékeznek, egymaga állt szembe a négy kísérő darabonttal! S kérte a benn ülő kisaszszonyt, hogy tegyen szívességet; ha bemegy Kolozsvárra, hozzon öt forintért bocskorszeget. Nagyanyám úgy mesélte, hogy nem volt csúnya lány, a címe is talán kontessza. Visszafelé már nyolc darabonttal jött. Mégis eléjük ugrott lován a betyár: bocskorszeg?! Ha igaz, a gyávábbja rögtön megugrott. A maradékkal megverekedett. Aztán került sorra a kontessza. Az udvarban halálra gyötörték egy falubeli lányt, talán Rózsa Sándornak volt a szeretője. Bosszúból

a bocskorszegeket beverte az alélt kontessza talpába, s azután csapott a lovak közé, hogy hazáig rohanjanak.

De mit nem gabalyíthattak ezen az úton az évszázadok? Hiszen csak balra kapom a fejemet, s romjaiból reám tekint a Leányvár. Mentsvár a tatárdúlásokkor, de nekünk mítosz, legenda, vadregényes, félelmetes hely.

S amint bandukolok az ösvényen végig, kicsit összekuszálódom, mert hiába civilizáció, atom, ez az ösvény félelmeket tartogatott még a tegnap is. Talán éppen innen, az erdő aljából cipelték el hús és egynéhány évesen Ferit Nem tudom, kik tették. A falu sem tudja. Napokig keresték, tűvé tették a rengeteget, míg rá nem találtak; egy fán csüngött, láncsal felkötözve. Állítólag öngyilkosság? Azóta „...sötét erdőben halva találtak...” a szászfenesi süket-némát is. Láthatott valamit? Lett volna mondanivalója az örökké erdőn kóborolónak? Valakik őt is megölték. Azóta négy faluban nincs nyugaltság. Ha kisautó áll meg valamelyik ház előtt, összesűnnek az emberek. Hiába száll ki rokon vagy ismerős a kocsiból, a messziről bámulók egymásfelé fordulnak: „Itt vannak... Megint a szegin Feri ügyit kutatják...”

...Zötyögök egymagam, mint fáradt szekér. S tűnődöm afelett, ami menthetetlen: porcsfű, büdösfű, ezernyi gyomnövény nyújtózkodik az ösvény felé. Fojtó az ölelésük, akár a polipoké.

Egymagam vagyok, a könnyeket is felidézhetem. Hogy megmaradnak a háromévesen hullatott könnyek... úgy látszik, már egy életre. Hulltak a könnyeim, mert anyám elveszített. Ültünk a Bükketön, Sanyink meg én. Édes visszament a csomagokért az aljba. Vártunk a csendben. Itt csendörök s túl is fegyveresek. Hatalmas fák alatt ültünk, talán éppen a határ vonalán, háború alatti, páni félelemben. Hogy végül is anyánk ránk talált? Persze. De amint közel harminc év távlatából nézek az agyagos földre, a fűszálakon könnyeit látom csillanni.

A tetőről már látszik a falu tornya. Milyen megnyugtató. Békesség, öröm. Most arra is van erőm, hogy oldalt pillantva viszontlássam a szerelem menedékét: a tenyérrnyi tisztás szálas erdőbe metszett dekoráció. Csendjének bogárzenéje, eper-ize, feketenadály illata van

Taposom az ösvényt, s mintha a lehetetlennel hadakoznék. Mintha vissza tudnám szorítani a gyomokat, hogy ne lepjék el az utat. Kút is volt itt, valamikor karvastagságnyi érben buzogott fel a víz. A hely most posványos. De minek is. Bükk kútja, ha eltűnőben az út?

Ami még hátra van a faluig, azt tikkadtan is megteszem. S közben mintha semmi sem fájna, a falu örömnépéhez stimmolom magam — vitázva. A hidkarfákra persze kössetek szalagot, mint lakodalomkor szokás. S vidámságotok díszkapuvá magasodjon a faluvégén: aszfaltos útbá öltözött civilizáció, üdvözet neked!!!

Bászó Zsigmond

